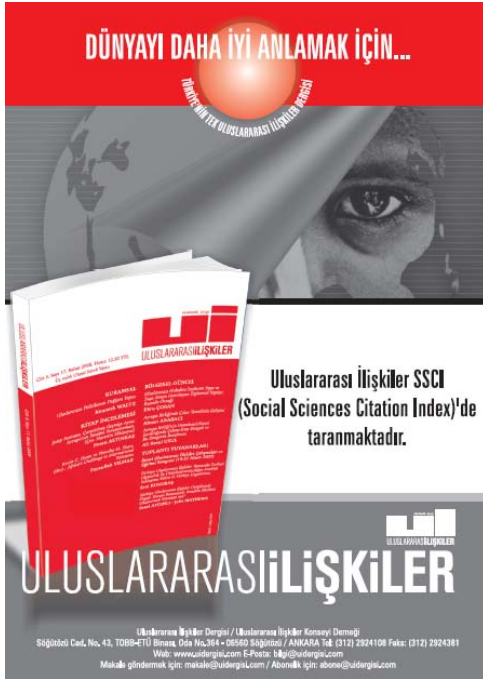

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak

Simon Dalby

Prof. Dr., Carleton University

Bu makaleye atıf için: Dalby, Simon, “Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 179-195.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak

Simon DALBY*

ÖZET

Güvenlik ve çevre bağlantısıyla ilgili tartışma, 1980'lerden beri gelişmiştir. Bu bağlantıdan şüphe duyanlar ve bağlantıyı destekleyenler, kavramsal, siyasi ve metodolojik zeminlerde tartışmayı sürdürürken, tartışmanın bağlamı da jeopolitik olayların gelişimi ve iklim değişikliği ile ilgili araştırmaların ilerlemesiyle kendiliğinden değişmiştir. Makale, tartışmanın farklı aşamalarındaki temel varsayımları ve 21. yüzyılda düşünce yapısında ortaya çıkan yenilikleri araştırmaktadır. Erken dönem literatürünün temel olarak çevresel bozulmanın geniş ölçekli çatışmaya yol açma potansiyeliyle ilgilendiği; son dönem literatürünün ise, birey güvenliği ve hassasiyetleri ile kaynak savaşlarının farklı sonuçlarına odaklandığını gösterilmektedir. Ayrıca, çevresel hassasiyetlerin, insanlığın ortak yaşam alanını korumak ve dünyanın marjinalleşmiş alanlarındaki fakir halkların yaşamda kalmasını sağlamak amacıyla siyasalara dâhil edilmesinin önemi de vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre-Güvenlik Bağlantıları, Birey Güvenliği, İklim Değişikliği, Ekolojik Ayak İzleri

Security and Environment Linkages Revisited

ABSTRACT

The debate over the linkage between security and environment has evolved since 1980s. Whilst the sceptics and advocates have tangled in a discussion on conceptual, political and methodological grounds, the context of the discussion has also evolved simultaneously both as geopolitical events occurred and the research on climate change progressed. The article examines the arguments of different stages of the discussion and explores the innovations in thinking in the early 21st century. It exposes that, whereas the earlier literature was mainly interested in the potential of environmental degradation for causing overt large scale violence, the latest literature has primarily focused on human security and vulnerability as well as the multiple implications of resource wars. It also emphasises the importance of the incorporation of the environmental vulnerabilities into practical policies in order to preserve the humanity's common habitat and to promote the survival of the poor in the marginal parts of the world.

Keywords: Environment-Security Linkages, Human Security, Climate Change, Ecological Footprints

* Simon Dalby, Prof. Dr., Carleton University, Vancouver, Kanada. E-posta: Simon_Dalby@carleton.ca. Makalenin İngilizce'den Türkçeye tercümesi Burcu Yavuz tarafından yapılmıştır. Orijinal metin için bkz., Brauch, Globalization and Environmental Challenges, s. 165-172.

Giriş

Güvenlik ve çevre arasındaki bağlantıyla ilgili tartışma, 1980'lerde Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun (*World Commission on Environment and Development*) bu bağlantıyı sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir unsuru olarak ifade etmesinden bu yana gelişmiştir.¹ Bu bağlantıdan şüphe duyanlar ve bağlantıyı destekleyenler kavramsal, metodolojik ve siyasi zeminlerde tartışmayı sürdürürken, tartışmanın bağlamı da jeopolitik olayların gelişimi ve bilimin, özellikle iklim değişikliği ile ilgili araştırmaların ilerlemesiyle eş zamanlı olarak kendiliğinden değişmiştir.² Bu çalışma, düşünce yapısında 21. yüzyılın erken dönemlerinde ortaya çıkan yeniliklere odaklanmakta ve güvenlik ile çevre arasındaki bağlantıların, meselenin kılığın şiddete yol açtığına yönelik 1980'lerin başındaki varsayımlardan çok daha karmaşık olduğunu gösteren farklı şekillerde anlaşılabilirliğini ortaya koymaktadır.³

Son dönem literatüründe yer alan öneriler de çevre ve güvenlik bağlantısının, 1990'lardaki tartışmanın büyük bir kısmına hâkim olan çatışma ve kıtlık arasındaki ilişkiye yönelik dar deneysel çalışmalardan daha geniş kavramsallaştırmalarla anlaşılması gerektiğini açıklığa kavuşturmuştur. Fakir ekonomilerde kaynaklar üzerine çatışma durumunda şiddet ve çevre arasında ortaya çıkan bağlantının genellikle görece bol olan kaynakların denetimine yönelik siyasi bir mücadele meselesi olduğu artık açıktır. İnsanlık, ortak bir gelecekle yüzleşirken, fakir halklar için, küresel iklim bozukluklarının yerel nedenlerden kaynaklanan çevre sorunlarından daha zararlı olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, kalkınma ve hâlâ kırsal olan alanların küresel ekonomi döngüsü içerisine hızla çekilmesinin de genel olarak çevresel değişimi içeren, çatışmaya eğilimli bir süreç olduğu anlaşılmıştır.

¹ World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, Oxford, Oxford University Press, 1987.

² Hans Günter Brauch, "Climate Change, Environmental Stress and Conflict – AFES-PRESS Report for the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety", Federal Nükleer Güvenlik, Doğayı Koruma ve Çevre Bakanlığı (der.), *Climate Change and Conflict. Can Climate Change Impacts Increase Conflict Potentials? What is the Relevance of this Issue for the International Process on Climate Change?*, Berlin, Federal Nükleer Güvenlik, Doğayı Koruma ve Çevre Bakanlığı, 2002, s.9-112, http://www.afespress.de/pdf/Brauch_ClimateChange_BMU.pdf.

³ Tobias Hagmann, "Confronting the Concept of Environmentally Induced Conflict", *Peace, Conflict and Development*, No 6, 2005.

Güvenlik ve çevre bağlantılarının, eleştirilerden bihaber biçimde, siyasi girişimlere destek sağlama aracı olarak formüle edilmeye devam edildiği belirtilmesi gereken önemli bir husustur.⁴ En azından ilk dönem literatürünün önemli bir kısmı, güvenliğin entelektüel temellerini özel mülkiyete ve bunun genişlemesini destekleyen sosyal düzenin korunması hedefine bağlayan modernitenin ortaya çıkışına dayandırılmasını sorgulamadan olduğu gibi kabul etmektedir.⁵ Amacın sosyal düzenin sürdürülmesi olduğunu varsayan önceki düşünce yapısı, aslında daha sonraki düşünce yapısının açık bir şekilde gösterdiği gibi, birçok sorunun da kaynağını oluşturmuştur.⁶ Yine de, özellikle Amerikan ordusunun rolü yeniden gözden geçirildiğinde, bu kavramsal zorlukların süregelen eleştirilere rağmen literatürde kalmaya devam ettiği görülür.⁷

Çevre ve güvenlik bağlantısıyla ilgili tartışmanın odağı, sadece eleştiriler sonucunda değil, aynı zamanda araştırmaların bulgularını kamuoyuna duyurulması ve tartışmaya yeni bakış açılarının eklenmesiyle de değişmiştir. Bu bölüm, son zamanlardaki tartışmalarla hem tartışmanın boyutlarının hem de araştırma bulgularının uygun bağlamlarda nasıl konumlandırıldığının önemine odaklanmaktadır. Makalede, insanlar ve mekanlar arasındaki bağlantılara yönelik siyasi ekonomik ve siyasi ekolojik bakışların, birey hassasiyetleri ve bunların nedenlerinin, günümüzde erken dönem literatüründen daha belirgin bir vurgu alabilmesi için küresel çevre değişikliğine yönelik analizlere faydalı bir biçimde eklendiği gösterilmektedir. Siyasa önerileri de artık çevresel bozulmanın geniş ölçekli çatışmaya yol açma potansiyelinden ziyade birey güvenliği ve hassasiyetleri ile kaynak savaşlarının farklı etkilerine daha fazla odaklanmaktadır.

⁴ Daniel Deudney, "Environmental Security: A Critique", Daniel Dudney ve Richard Matthew (der.), *Contested Grounds: Security and Conflict in the New Environmental Politics*, Albany, State University of New York Press, 1999, s.187-219.

⁵ Emma Rothschild, "What is Security?", *Dædalus, The Journal of the American Academy of Arts and Sciences*, Cilt 124, No 3, Yaz 1995, s.53-98.

⁶ Simon Dalby, "Security and Ecology in the Age of Globalization", Woodrow Wilson International Center for Scholar (der.), *Environmental Change & Security Project Report*, Sayı 8, Yaz 2002, s.95-108; Simon Dalby, "Geopolitics and Ecology: Rethinking the Contexts of Environmental Security", Brian R. Shaw (der.) *Environment and Security. Discourses and Practices*, Basingstoke-Londra, Macmillan, New York, St. Martin's Press, s. 84-100.

⁷ Gregory D. Foster, "Environmental Security: The Search for Legitimacy", *Armed Forces and Society*, Cilt 27, No 3, 2001, s.373-385; Gregory D. Foster, "A New Security Paradigm", *Worldwatch Magazine*, Cilt 18, No 1, Ocak /Şubat 2005, s.36-46.

Çevre-Güvenlik Tartışmasının İlk Safhaları

Tartışmanın ilk safhalarında, çevresel bozulmanın fakirlik ve hatta birçok durumda çatışmaya yol açacağı iddiasının gerçek olduğu genel olarak kabul edilmekteydi. Bununla birlikte, belli olmayan, güvensizliğin kendini nasıl göstereceği ve kurbanların kim olacağıydı. Bu tartışmanın büyük bir kısmı, dünyaya sanki uzaktan bakarmış gibi araştıran Kuzey güvenlik çalışmalarının bakış açısından şekillendirilmişti. 1990'larda soruları kimin sorduğunun belirtilmesiyle ortaya çıkan diğer önemli husus, alandaki bilgilerin, özellikle çevre ve çatışma arasındaki ilişkilerin evrensel açıklamasını yapma iddiasındaki bilgilerin, genellikle kentsel ve modern, meselelere emperyal bir bakışı doğal karşılayan inşa edilmiş bilgiler olduğudur.⁸ Kaynak ve çevre sorunsalının bu şekilde formüle ediliyor olması, uydu görüntüleri, devletler ve uluslararası örgütler tarafından toplanan istatistiksel veriler ve karbona dayalı kapitalizmin gelişmesi için ekonomik kalkınmanın kaçınılmaz olduğu varsayımıyla birleştiğinde, kırsalı, bağlamsalı ve genişleyen modernitenin geleneksel halklar üzerine yüklediği sorunları kaçınılmaz olarak önemsiz addetmekteydi. Aynı zamanda bu, "oradaki" sivil savaşların "buradaki" şehirler için sorumluluğu olmadığını gösterircesine, mekânlar arasında çizgiler çizen bir devlet kartografisi çerçevesinde yapılmaktaydı.⁹

Thomas Homer-Dixon'un önceki çalışmasında erken önermeler sorgulanmış ve çatışmanın nerede ve hangi koşullar altında çevresel bozulmadan kaynaklanmasının muhtemel olduğu sorusu ortaya atılmıştır. Homer-Dixon, farklı disiplinlerden birçok akademisyenin katkılarını incelediği bu çalışmasında, bir şekilde çevresel meselelere bağlanabilecek çatışmanın devletler arası savaştan ziyade ulus-altı çatışmalar şeklinde ortaya çıkmasının muhtemel olduğunu belirtmiştir.¹⁰ Bu çalışmada, çatışmanın ortaya çıkması için belirli koşullar gerektiği gösterilirken, Kuzey ve Güney arasında belirli kaynakların denetimine ve iklim değişikliği ile ozon deliği gibi geniş fenomenlere dayalı bir savaşa yönelik uyarıların gerçekleşmesinin muhtemel olmadığı da ortaya konulmuştur. Son dönem literatüründeki hiçbir çalışma, bu bulguya ciddi biçimde karşı çıkmamıştır. Homer-Dixon, daha sonraki detaylı olay çalışmalarında, şiddetin ortaya çıkması-

⁸ Jon Barnett, "Destabilizing the Environment-Conflict Thesis", *Review of International Studies*, Cilt 26, No 2, 2000, s. 271-288; Jon Barnett, *The Meaning of Environmental Security: Ecological Politics and Policy in the New Security Era*, Londra, Zed, 2001.

⁹ Simon Dalby, *Environmental Security*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 2002.

¹⁰ Thomas F. Homer-Dixon, "Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases", *International Security*, Cilt 19, No 1, 1994, s. 5-40.

nın muhtemel olduğu koşul ve durumları belirlemeye çalışmıştır.¹¹ Analizin genel çerçevesi dikkatli bir biçimde incelendiğinde, kıtlık ve çatışma arasında bağlantı kurulabileceği, bununla birlikte, çatışmanın ortaya çıkacağı yer ve zaman konusunda temel belirleyicilerin çatışmaya yol açan ara nedenler olduğu açık olarak görülmektedir.¹²

Eleştiriler, bu çalışmanın uygun bir metodolojik zeminde yürütülmediğini ve savaşın nedenlerinin çevresel meselelerin çatışmaya yol açmadığını varsayarak keşfedilemeyeceğini ileri sürer.¹³ Fakat mukayeseli niceliksel çalışma çağrıları ve boş hipotezlerin önemli olduğu ısrarı, çevresel baskı altındaki marjinalleşmiş halklar arasında savaşa başvurma eğilimine yönelik uyarılarda bulunan düşünce yapısını reddeden daha önceki akademik bulguların dikkatli değerlendirmelerini genellikle göz ardı eder. Güneydeki fakir ve marjinalleşmiş halkın güvensizliklerinin devletlerarası savaşların nedenlerinden ayrı olarak tek başına bir araştırma konusunu oluşturması gerekmektedir. Hâlbuki savaşa veya savaşın Kuzey devletlerinin ulusal güvenlikleri üzerindeki etkisine odaklanması, genellikle tartışmanın konusunu oluşturan güvensizliğin Güney halklarına ait bir mesele olduğunu örtbas etmiştir.

Kıtlığın çatışmaya yol açtığına yönelik önceki varsayımların, farklı siyasi, ekonomik ve sosyal unsurlar tarafından büyük ölçüde kısıtlandığı anlaşılmıştır. Çevresel kıtlık ve siyasi çatışma arasında kurulan nedensellik, su tartışmaları yoluyla gösterilir. Bu durum, özellikle küresel iklim değişikliği, yağış düzeni ve buharlaşma oranlarına yönelik kaygılara bağlanıldığı takdirde önem kazanır. Kıtlık ve düzensizlikler karşısında belirli nehirlerin denetimini ele geçirmek için rekabet eden devletlerin, temiz su kaynaklarına güvenli erişimi sağlamak için savaşa başvurabilecekleri varsayılmıştır. Bununla birlikte, deneysel araştırmalar, “su savaşları”nın çok nadir yaşandığını veya yaşanmasının genellikle muhtemel olmadığını göstermektedir.¹⁴ Çok az devlet, bir nehrin suyuna, su yokluğu durumunda devletlerarası savaşın en uç dinamiklerini ortaya çıkartacak kadar bağ-

¹¹ Thomas F. Homer-Dixon ve Jessica Blitt (der.), *Ecoviolence: Links Among Environment, Population and Security*, Md. Lanham, Rowman and Littlefield, 1998.

¹² Thomas F. Homer-Dixon, *Environment, Scarcity, and Violence*, Princeton NJ, Princeton University Press, 1999.

¹³ Marc Levy, “Is the Environment a National Security Issue?”, *International Security*, Cilt 20, No 2, s.35-62, 1995; Nills Petter Gleditsch, “Armed Conflict and the Environment: A Critique of the Literature”, *Journal of Peace Research*, Cilt 35, No 3, Mayıs 1998, s.381-400; Paul F.Diehl ve Nills Petter Gleditsch (der.), *Environmental Conflict*, Boulder Co., Westview, 2001.

¹⁴ Hans Toset et al., “Shared Rivers and Interstate Conflict”, *Political Geography*, Cilt 19, No 8, 2000, s.971-996.

lıdır. Her iki taraf için de gerekli olan ortak altyapıyı yok edebilecek bir çatışmanın tehlikeleri, savaşın muhtemel faydalarından çok daha fazladır. Su savaşları tartışması, hassasiyetlerin karmaşık bir mesele olduğunu; bununla birlikte, çevresel değişikliklerin işbirliğini sağlamaya yönelik çok sayıda fırsat yarattığını da açıklığa kavuşturmuştur.¹⁵

Çevre-Güvenlik Bağlantıları ve Kalkınma

1990'ların diğer araştırmalarında, özellikle Günther Bächler tarafından yürütülen ENCOP projesinde yer alan çok sayıda olay analizinde, çatışmanın, kalkınma stratejileri ve ticarete dayalı ekonomilerin geçim derdindeki toplumlara yayılmasından kaynaklanan hızlı değişimle karşı karşıya kalan marjinal halklar bağlamında muhtemel olduğu vurgulanmıştır.¹⁶ Kalkınma bozukluklarının ve modern devletlerle ekonomilerin neden olduğu ekonomik düzensizliklerin, gelişmekte olan devletlerde birçok güvensizliğin kaynağını oluşturduğu kabul edilmiştir. ENCOP çalışmaları, çevresel çatışmaların, küresel ekonomiye dahil olma sürecindeki, fakirliğin hüküm sürdüğü dağlık kesimlerde ve Afrika'nın büyük ekolojik bölgelerinin kıyısında yer alan uzak alanlarda ortaya çıkmasının çok daha muhtemel olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, çevre ve çatışma ilişkisinin, büyük kalkınma projelerinin belirli çevrelere ve yerel halklara verdiği zarar dışında diğer boyutları da bulunmaktadır. Yerli halkların, yağmur ormanlarını ve diğer alanları, petrol kuyularından ve maden şirketlerinden koruma mücadelesi, bu geniş eğilimin bir parçasını oluşturmaktadır.¹⁷

Bu araştırmalar, "siyasi ekoloji" literatürü ile bağlantı kurmakta ve antropoloji, kalkınma çalışmaları, coğrafya ve özellikle kaynakların siyasi ekonomisine ve küresel ekonomiyle kesişen yerel kaynakların karmaşıklığına daha fazla odaklanan eko-politikten faydalanmaktadır.¹⁸ Bu literatür, bazı çevrelerin çatışmaya gerçekten eğilimli olduğunu reddetmemekle birlikte, yerel güç yapılarının, çiftlik arazisine cinsiyete göre katılımın, geçim amacıyla yapılan geleneksel tarım ve balıkçılığın yeni kaynak çıkarımı biçimlerinden nasıl etkilendiğini göstererek,

¹⁵ Steve Lonergan, "Water and Conflict: Rhetoric and Reality", Diehl ve Gleditsch, *Environmental Conflict*, s.109-124.

¹⁶ Günther Bächler, "Why Environmental Transformation Causes Violence: A Synthesis", *Environmental Change and Security Project Report 4*, D. C. Washington, Woodrow Wilson Center of Scholars, 1998, s. 24-44.

¹⁷ Al Gedicks, *Resource Rebels: Native Challenges to Mining and Oil Corporations*, Boston, South End, 2001.

¹⁸ Nancy Lee Peluso ve Michael Watts (der.), *Violent Environments*, Ithaca, Cornell University Press, 2001.

kıtlığın yeni-Malthusyan biçimlerde formüle edilmesine karşı çıkmaktadır. Eleştirel mahiyetteki bu literatür, küresel ekonominin karmaşık dinamiklerinin yerel hassasiyetlere göre ayrıştırılması ve bunun yerelin özgün özelliklerinin analize uygun bir biçimde dahil edilmesini sağlayarak yapılması gerektiğini açıklığa kavuşturmuştur. Yerel hassasiyetleri açıklarken, hem küresel çevre değişiklikleri hem de ekonomik değişiklikler etkili olmaktadır.

Çevre güvenliği konusunda ilk dönem literatüründe hızla ortaya çıkan bir diğer tema, küresel anlamda birçok ürünün kaynak fiyatlarının uzun dönemde düşüş eğiliminde olduğudur. Gelişmiş teknoloji ve genişleyen küresel ticaret, birçok önemli madenin arzının küresel ekonominin geleceği açısından sorun oluşturmamasını sağlamıştır. Teknolojik yenilikler, bazı durumlarda, madenlerin kullanımında önemli düşüslere neden olmuştur. Bakır, uydu iletişimi, optik incelelikteki kablolar ve cep telefonlarının artan kullanımıyla öncekinden daha az önemli hale gelmiştir. Bu maddeleri yapmak için gereken madenler kısıtlı olmakla birlikte, dünya ekonomisinin diğer seçeneklerin mevcut olmadığı fakir alanlarında uğruna savaşmaya geçecek kadar önemlidir. Petrol, bu genelleştirmeye bir istisna oluşturmaktadır ve hala dünyayı jeopolitik savaşların içine sürükleyebilir.¹⁹

Bu tartışma, 1990'ların sonunda kaynak kıtlıkları ve çatışma arasında nadiren bir ilişki kurulabileceğini öne süren beşinci bir literatür dalgasına paralel gelişmiştir.²⁰ Bu literatürde durumun tam tersi iddia edilmiştir. 1990'larda Güneydeki "yeni" savaşlar, küresel ekonomideki kaynak akışlarından sağlanan gelirler üzerinde denetimi sağlama mücadelesine bağlanmıştır. Ekonomik kalkınmanın yavaş ve daha zor olan yolunu takip etmek yerine kaynaklar üzerinde denetim sağlamanın, söz konusu kaynak kereste, elmas veya petrol de olsa, çabuk zengin olma yolu olarak görüldüğü savunulmuştur.²¹ Varsayım, ayrıca, elit rekabeti ve zenginleşme beklentilerinin, özellikle aşiretsel ve diğer sektörel bağlılıkların kolaylıkla seferber edilebileceği alanlarda düşmanlıkların başlamasını teşvik eden güçlü nedenler arasında olduğunu öne sürmüştü.²² Fakat bu savaşlar, büyük ölçüde ne geçim amacıyla işletilecek araziler ne de tarım politikalarıy-

¹⁹ Michael Klare, *Blood and Oil*, Londra, New York, Hamish Hamilton, 2004.

²⁰ Mats Berdal ve David M. Malone, *Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars*, Boulder, Lynne Rienner, 2000.

²¹ Indra De Soysa, "Ecoviolence: Shrinking Pie or Honey Pot?," *Global Environmental Politics*, Cilt 2, No 4, Kasım 2002, s. 1-34.

²² Ian Bannon ve Paul Collier (der.) *Natural Resources and Violent Conflict: Options and Actions*, Washington D.C., Dünya Bankası, 2003.

la ilgili olmuştur.²³ Elmas, petrol ve diğer madenlerin çıkartılmasının genel olarak çevresel etkileri bulunmaktadır. Fakat tropik kereste dışında, bu maddelerin çoğu teknik olarak “yenilenebilir kaynak” değildir. Kaynakların buldukları coğrafyalar ve sahip oldukları maddi değerler farklı olması, bir durumdan diğerlerine uygulanmak üzere dersler çıkarılmasını zorlaştırır da, bunların “çevre güvenliği” tartışmalarına dâhil edilmesi, kaynak çıkarımlarını günümüzdeki çatışma ve güvensizliklerin ortaya çıkmasında önemli bir faktör olarak vurguladığı için tartışmanın gelişimi açısından faydalı bir gelişme oluşturmaktadır.²⁴

Küresel Çevre Değişikliği ve Hassasiyet

Bu temalardan bazıları, diğer yaklaşımlardan çıkarılan derslerin farklı biçimlerde sentezini sunan Küresel Çevre Değişikliği ve Birey Güvenliği (*Global Environmental Change and Human Security-GECHS*) literatürünün yaklaşımıyla bağlantılıdır. İnsanların değişen çevre karşısındaki hassasiyetleri ve özellikle küresel değişimin etkilerine yönelik kaygıları, bu çalışmaların birçoğunda itici gücü oluşturmaktadır. Bireylerin ve buldukları ortamların refahını sağlama arayışı, araştırmanın temel odağını oluşturmaktadır.²⁵ Bu durum, devletlere ve devletler arasındaki muhtemel savaşlara yönelik daha önceki analizlerin tersi bir durum teşkil etmektedir.²⁶ Bu, kısmen, ENCOP'un bireysel kalkınmaya yönelik ilgisi ve BM istatistiklerinde en kötü bireysel kalkınma rakamlarına sahip dünyanın bazı kısımlarında şiddetin kanıksanmış olmasına yönelik yoğun eleştirileriyle örtüşmektedir.²⁷ Bu özel koşullarda, çevresel ve sosyal süreçlerin her ikisinin karmaşıklığının anlaşılmasının önemini ve karmaşıklığı kırsal alanlardaki fakir halkın genellikle çevresel değişim ve siyasi şiddetin neden olduğu sorunlar karşısında çok daha hassas olduğu gerçeğini vurgulamaktadır.

²³ Michael Ross, “What do We Know about the Natural Resources and Civil War?”, *Journal of Peace Research*, Cilt 41, No 3, 2004, s.337-356.

²⁴ Paul Williams, “The Common and Uncommon Political Economies of Oil and Water Wars”, *Review of International Affairs*, Cilt 3, No 1, 2003.

²⁵ Michael Renner, *Fighting for Survival: Environmental Decline, Social Conflict, and the New Age of Insecurity*, Londra, Earthscan, 1996.

²⁶ Richard Matthew, “Environmental Stress and Human Security in Northern Pakistan”, *Environmental Change and Security Project Report 7*, Washington D.C, Woodrow Wilson Center of Scholars, 2001, s.17-31; Richard Matthew, “In Defence of Environment and Security Research”, *Environmental Change and Security Project Report 8*, Washington D.C, Woodrow Wilson Center of Scholars, 2002, s.109-124.

²⁷ Güther Bächler, “Why Environmental Transformation Causes Violence: A Synthesis”, *Environmental Change and Security Project Report 4*, Washington D.C, Woodrow Wilson Center of Scholars, 1998, s.24-44.

Yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarında, fakir ve marjinal halkların hassasiyetlerinin karmaşık kaynaklarına odaklanılmasına paralel olarak, aslen fosil yakıt tüketiminden kaynaklanan iklim bozukluklarının neden olduğu geniş ölçekli biyosfer sorunlarına dönüş yaşanmıştır. 2004'ün başında, Amerikan medyasının dikkati, Küresel İş Ortaklığı (*Global Business Association - GBA*) tarafından²⁸ ABD Savunma Bakanlığı için hazırlanan ve ani bir iklim değişikliğinin muhtemel bir güvenlik tehdidi olarak önemine dikkat çeken senaryo uygulamasına çevrilmişti. Bu tema üzerine gelişen tartışma, hızlı iklim değişikliklerinin Kuzey Amerika'nın büyük bir kısmında sebep olduğu taşkınları ve ani donmaları konu alan 2004 Hollywood yapımı "Yarıdan Sonra" filmine odaklanılmıştı. Hızlı iklim değişiklikleri konusunda yürütülen araştırmalar, hangi muhtemel senaryonun gerçekleşeceği konusunda sonuca varamamış olsa da, bu konuya yönelik kaygıları artıran nedenler de çoğalmaktadır.²⁹ Bununla birlikte, GBA'nın senaryosu, önceki literatürde yer alan, kıtlığın ticari ilişkilerden ziyade çatışmaya yol açacağı ve bu sebeple sorunların güvenlik tehdidi oluşturduğu yönündeki varsayımları yeniden güçlendirmiştir. Bu şekliyle, gelecek senaryoları ile ilgili diğer araştırmaları ve iklim değişikliği karşısında savaş ihtimalinin düşük olma ihtimalini göz ardı etmiştir: "Bu değerlendirmede, *askeri temelli hiçbir tehdit* mevcut koşullar altında çevresel baskıdan kaynaklanmamaktadır. Bununla birlikte, birçok devletin yönetilebilirliğini ve farklı bölgelerin ayakta kalmasını zorlaştıran doğal felaketlerin kurbanı olan devletler, ciddi kısa ve uzun dönemli *askeri olmayan sorunlara* maruz kalmaktadır."³⁰ Yine de, GBA'nın senaryo uygulaması, Washington'daki güvenlik tartışmalarının, iklim değişikliklerinin bir güvenlik tehdidi olarak ele alınmaya başladığını ve böylece Yönetimin öncelikleriyle uyum halinde olmayan bir biçimde genişlediğini göstermektedir.

Bush yönetiminin Kyoto Protokolü'nü reddettiği bir ortamda, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Amerikan dış siyasetinin önceliklerini belirleyen 2002 Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Stratejisi bile Amerikan ekonomisinden kaynaklanan sera gazı emisyonlarının azaltılmasının önemine yönelik kısa bir tartışmayı içermektedir. Ancak, bu belge yakından incelendiğinde, emis-

²⁸ Peter Schwartz ve Doug Randall, "An Abrupt Climate Change Scenario and Its Implications for Unites States National Security", CA Emeryville, Global Business Network, http://www.environmentaldefense.org/documents/3566_AbruptClimateChange.pdf ve <http://www.gbn.com/ArticleDisplayServlet.srv?aid=26231>.

²⁹ Richard B. Alley, "Abrupt Climate Change", *Scientific American*, Cilt 291, No 5, Kasım 2004, s.62-69; Stephen Schneider, "Abrupt Non-Linear Climate Change, Irreversibility and Surprise", *Global Environmental Change*, Cilt 14, No 3, 2004, s.245-258.

³⁰ Brauch, "Climate Change, Environmental Stress and Conflict".

yonların düşürülmesinin muhtemel olmadığına öngörüldüğü de görülebilir. Güvenlik Stratejisinde şu ifade yer alır: “Ekonomik büyüme, bu büyümeyle bağlantılı olan sera gazı artışının küresel iklime insan müdahalesinin tehdit olmasını önleyecek bir düzeyde tutulması suretiyle önlenmesine yönelik küresel çabalarla bir arada yürütülmelidir. Bütün hedefimiz, Amerika’nın sera gazı emisyonlarını, önümüzdeki 10 yıl boyunca 2012’ye kadar ekonomimizin ölçeği ile orantılı biçimde ekonomik sektör başına yüzde 18’e kadar keserek azaltmaktır.”³¹ Fakat, belgenin geri kalan kısmına yansıyan ekonomik büyüme beklentisi göz önüne alındığında, belgeyi kaleme alanların genel olarak emisyon artışının devam edeceğini temin edeceğine, bu dönem boyunca yüzde 18’in üzerinde bir ekonomik büyüme beklendikleri de açık olarak görülür. Bu sebeple, sera gazını azaltmaya yönelik ihtiyaçları karşılayacak söylem ve gerçek siyasa sonuçları arasındaki uzaklık, çevresel kısıtlı konusunda daha soyut kavramlar yerine maddi kaynakların belirli bir süredeki üretimine odaklanan ekolojik bir güvenlik anlayışına olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu husus, iklim değişikliğinin Güney’deki fakir halklar ve özellikle bu kavramın ortaya çıkmasına neden olmayanlar için büyük bir tehlike oluşturması sebebiyle büyük bir önem arz etmektedir.³²

Ekolojik Ayak İzleri ve Çevresel Barışı Sağlama

Güvenliği neyin oluşturduğuna yönelik ekolojik bir bakış açısı geliştiren bu perspektif, araştırmacıların üretimin ve küresel sistemdeki ulaşımın maddi boyutlarını izledikleri Almanya’daki *Wuppertal Institut*’de devam eden araştırmalarla daha da güçlendirilmiştir. Gelişmiş devletlerin ekolojik ayak izleri, maddelerin taşınmasına ve devletlerin şehir hayatının atıklarının emilmesini sağlamak üzere sınırları dışında havuzlar kullanmasına yönelik hesapları içerir. Belirli faaliyetler, belirli süreç veya üretimlerin ekolojik etkilerini tarif eden ve kirlenmenin yanı sıra kaynakların taşınması veya üretimin neden olduğu atık ve erozyonu ifade eden “ekolojik sırt çantalarına” bakarak değerlendirilebilir. Kaynaklar, genellikle küresel ekonominin daha fakir bölgelerinden çıkarılır. Bu kaynaklardan elde edilen fayda, yatırımcılar ve diğer alanlardaki tüketicilerin eline geçerken, sırt çantalarının büyük bir kısmı fakir alanlarda bırakılmaktadır.³³ Birey-

³¹ The White House, *National Security Strategy of the United States of America*, Washington, White House, 2002.

³² Jon Barnett, “Security and Climate Change”, *Global Environmental Change*, Cilt 13, No 1, 2003, s.7-17.

³³ Helmut Schütz et al., *Globalisation and the Shifting Environmental Burden: Material Trade Flows of the European Union*, Wuppertal, Wuppertal Institute for Climate Environment and Energy, http://www.wupperinst.org/globalisierung/pdf_global/shifting_burden.pdf.

sel ürünler de maddelerin, minerallerin ve tarımsal ürünlerin bazı bölgelerden diğer bölgelere taşınmasını gerekli kılar. Bu süreç, çok uzak bölgelere verilen zararlardan oluşan bir ekolojik sırt çantası taşımaktadır.³⁴

Kaynak savaşları tartışmasıyla doğrudan bağlantılı olarak, küresel ekonominin büyük şehirlerindeki üretimin, kenar bölgelerin birçoğu üzerinde doğrudan veya ozon deliği ve iklim değişikliği yoluyla dolaylı çevresel etkileri bulunmaktadır. Bu kategoriler, farklı ekonomik faaliyetlerin genel etkisinin takriben hesaplanmasını mümkün kılar. Küresel olarak değerlendirildiğinde, kaçınılmaz sonuç şudur: En büyük ayak izlerine sahip ve bu nedenle çevresel sistemde en büyük zarara neden olanlar, dünyanın zenginleridir.³⁵ Buna bağlı olarak, küreselleşme, giderek neden olduğu çevresel değişim açısından anlaşılmaya başlanmıştır.³⁶ Bu çerçevede, kenar bölgelerdeki kıtlığın büyük bir sorun oluşturduğuna dair varsayımlar, genel olarak tüketim sonuçlarının önemine yönelik tartışmalarca bastırılmıştır. Fakat bu tartışmalarda da, sürecin, çatışma nedenlerinden ziyade işbirliğine zemin hazırlayan sonuç ve bağlantıları göz önüne alınarak, güvenlik açısından önemi vurgulanmıştır. Aynı zamanda, çatışma ve ekolojik bütünsellikle bağlantılı olarak daha fazla çalışılması gereken bir başlık olan küresel orman meselelerine de daha fazla dikkat edilmesini gerekli kılmıştır.³⁷

Doğal ve yapay hassasiyet biçimleri karşısında birey güvenliğine odaklanılması gerektiği düşüncesine paralel olarak gelişen son dönem literatürü, çevresel yönetimin, devletler ve diğer siyasi aktörler arasında geniş ölçekli alt yapı projeleri ile doğal yaşam ve biyolojik çeşitliliğin korunması gibi daha geleneksel meseleler üzerine siyasi işbirliği fırsatları yaratıyor oluşunu vurgulamaktadır.³⁸ Su savaşları tartışması ve özellikle ortak kaynakların çatışma yerine işbirliğini teşvik

³⁴ *Ekolojik ayak izi* kavramı, bir ülkenin vatandaşlarının ev inşa etmek, tarım yapmak, trafik bağlantıları vs. kurmak için gereksinim duyduğu alanın, toprağın kullanımını ifade eder. *Ekolojik sırt çantası* bireysel üretim ve süreçlerin ekolojik etkisini tarif eder. Bu kavramlar, çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde karşılık bulur ve bireysel üretim ve ekonomik süreçlerle, insanların neden olduğu ekolojik etkiyi yansıtmak için hesaplanabilir. Bkz. http://www.wupperinst.org/FactorFour/FactorFour_FAQ.html.

³⁵ World Wildlife Fund, *Living Planet Report*, 2004, <http://www.panda.org/downloads/general/lpr2004.pdf>.

³⁶ Dennis Clark Pirages ve Theresa Manley DeGeest, *Ecological Security: An Evolutionary Perspective on Globalization*, Lanham MD, Rowman and Littlefield, 2004.

³⁷ Kheryn Klubnikin ve Douglas Causey, "Environmental Security: Metaphor for the Millennium", *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*, Cilt 3, No 2, Yaz/Sonbahar 2002, s.104-133.

³⁸ Richard Matthew et al., *Conserving the Peace: Resources, Livelihoods and Security*, Winnipeg, International Institute for Sustainable Development and IUNC-World Conservation Union, 2002.

ettiği bulgusu, araştırma odağının çatışmadan barışı sağlama biçimindeki çevresel eylemlere değişmesine neden olmuştur. Birçok devlet arasında, hem çevresel diplomasi çerçevesinde uluslararası düzeyde hem de kurum inşası düzeyinde işbirliği olanaklarının mevcut olduğuna dair önemli kanıtlar bulunmaktadır.³⁹ Dünyanın birçok bölgesinden olay çalışmaları, işbirliği ve diplomatik düzenlemelerin çatışma olasılığının araştırmaların odağında yer aldığı 1990'larda yaygın olan karamsarlığın aksine çevresel sorunlar karşısında barışçıl bir çözüm oluşturabileceğini göstermektedir. *Lake Victoria* olayındaki sorunları çözmeye girişimleri, kaynak savaşı senaryolarına büyük bir alternatif oluşturmaktadır. Bu olayda, fazla avlanmanın önüne geçilmesi ve gölün su kalitesini iyileştirmenin önemi işbirliğini teşvik etmişti. Kıtıkların çatışmaya yol açtığı varsayımları bölgede geçerlilik kazanmamış ve uygulanan siyasaları etkilememişti. Bununla birlikte, su kullanım haklarının dağıtımı konusundaki birçok tartışma dünya genelinde hala devam etmektedir.⁴⁰ Fakat kaynak kullanımına yönelik çatışmaların çoğu ülke sınırları içinde kalmaktadır ve bu sebeple bu tür çatışmaların uluslararası savaşa yol açan bir tarihi de bulunmamaktadır.

İşbirliği mekanizmaları oluşturmaya yönelik girişimlerin bazıları, çatışma bölgelerindeki anlaşmazlıkları çözmeye yönelik üzerinde düşünülmüş bir strateji olarak ortaya çıkan doğal kaynakların korunması çabalarıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu projelerden bazıları, Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (*International Union Conservation of Nature*) çatısı altında yürütülmektedir ve Birlik tarafından yayınlanan *Conserving the Peace*,⁴¹ koruma çabalarının yönelebileceği coğrafi ve kültürel bağlamların çeşitliliğini gözler önüne sermektedir. Bu projenin de Birleşik Krallık'ın Asya ve Afrika'daki çevresel yardım projelerine de dâhil olan Dışişleri Bakanlığının (*Foreign and Commonwealth Office*) "çevre güvenliği takımı" tarafından desteklendiği belirtilmelidir. Bu durum, doğal kaynakların korunması ve barışı destekleme çabalarının artık çevre güvenliği meselesi olarak anlaşıldığını göstermektedir.

Hem doğal kaynakların korunması çalışmaları hem de uluslararası diplomasi, Güney Afrika'daki bazı devletlerin sınırlarında kurulan "Barış Parkları"na da kapsamaktadır. Bununla birlikte, bu parkların uluslararası müşterilerinin uluslararası eko-turizm tecrübelerini artırmaya yönelik sektörel turizm stratejisine

³⁹ Ken Conca ve Geoffrey Dabelko (der.), *Environmental Peacemaking*, Baltimore, John Hopkins University Press, 2002.

⁴⁰ Marielle J. Canter ve Stephen N. Ndegwa, "Environmental Scarcity and Conflict: A Contrary Case from Lake Victoria", *Global Environmental Politics*, Cilt 2, No 3, 2002, s.40-62.

⁴¹ Matthew et al., *Conserving the Peace: Resources, Livelihoods and Security*.

bağlı ekonomik kalkınma meseleleriyle de bağlantılı olduğu belirtilmelidir. Fakat yerel halkların güvenliği, gündelik hayatlarının bu tür “kalkınma” modeliyle desteklenmemesi durumunda her zaman sağlanmayabilir.⁴² Her ne kadar karmaşıklaşan gündemler ve çatışan devlet öncelikleri bu stratejilerin her derde deva olacağı yanılgısına düşülmemesi konusuna dikkat edilmesi gerektiğini gösterse de, bu girişimlerin arkasındaki niyet, güven ve uluslararası gerilimlerin çıkabileceği alanlarda işbirliği inşa etmektir.⁴³ Çevresel girişimlerin ekolojik ve siyasi fayda elde etme aracı olarak kullanılması, Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın çevre ve çatışma anlayışını geliştirme ve Birleşmiş Milletler Milenyum Kalkınma Hedeflerine ulaşabilmek için siyasa seçeneklerini araştırma çabaları gibi benzer diğer girişimlerin de merkezinde yer almaktadır.⁴⁴

Tartışma, Güneydeki hassas halklara ve onların birey güvenliğinin geniş olarak anlaşılmasına olan ihtiyaçlarına odaklanarak, bazı açılardan 1980'lerdeki haline geri dönmüştür. Bununla birlikte, değişen, çevresel bozulma ve kaynak kıtlığının çatışmaya yol açtığı varsayımlarının artık kabul edilmemesidir. Hassasiyet, artık karmaşık bir sorun olarak anlaşılmaktadır. İşbirliğinin ortaya çıkması ise, çevresel değişim karşısında şiddetli çatışmalardan daha olası kabul edilmektedir. Ayrıca, farklı mekânlardaki birey hassasiyetlerinin kendine has koşullarının anlaşılmasında yatan önem, artık tartışmanın bir parçasını oluşturmaktadır. Çevre, kalkınma ve birey güvenliği, aynı meselenin farklı boyutları olarak anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, çözüm önerilerinin yerel koşullarla uyum içinde olması gerektiği açıkken, ne küresel değişim ne de küreselleşmenin göz ardı edilemeyeceği de kabul edilmektedir. Çevresel değişim, sadece “yerel” çözümleri gerektiren “yerel” bir fenomen değildir. Birey güvensizliği, bağlama bağımlı olsa da; bağlam, sadece yerel bir fenomeni oluşturmaz.

Çevre, Kalkınma ve Kaynak Savaşları

Kalkınmanın ve kaynak kullanımının tarihi seyri, genel olarak, insanlığın hızlı bir şekilde kentleşmesi ile bağlantılıdır. Modernite ve sanayileşme, fakir bölgelerdeki kaynakların metropollerini beslemek amacıyla emperyal bir biçimde kullanılmasını hızlandırmıştır. Çevre baskılarını bu süreçlere bağlayan küreselleşme

⁴² Jaidev Singh ve Henk van Houtum, “Post-Colonial Nature Conservation in Southern Africa: Same Emperors, New Clothes?”, *Geojournal*, Cilt 58, No 4, 2002, s.253-263.

⁴³ Marloes Van Amerom, “National Sovereignty and Trans Boundary Protected Areas in Southern Africa”, *Geojournal*, Cilt 58, No 4, 2002, s.265-273.

⁴⁴ United Nations Millennium Development Goals (UNDP), *Arab Human Development Report 2003: Building a Knowledge Society*, <http://cfaap2.undp.org/rbas/ahdr2.cfm?menu=9>, 2004, (Erişim: 12 Eylül 2006).

çalışmaları, giderek yaygınlaşmaktadır.⁴⁵ Yirminci yüzyıla nükleer çağ veya sömürge sonrası kurulan ulus devletlerin sayısının artması bağlamında hangi isim verilirse verilsin, bu dönemde nüfusun hızla artması ve kentsel alanlara hareket etmesi dikkate değer gelişmelerdir. Artık kentsel bir türe dönüşmüş durumdayız. Bu ise, yiyecek, kereste, petrol, elektrik, mineraller ve her tür ürünün kırsal kesimlerden gelişen şehirlere taşınmasına neden olmuştur.⁴⁶

Erken dönemdeki emperyal düzenlemelere benzer şekilde, ürün akışı, geleneksel ekonomik hayatın kaçınılmaz olarak bozulmasına neden olur. Buğdayın eski dönemlerde Afrika'dan Roma'ya akması gibi, şimdi de petrol Orta Doğu'dan dünyanın diğer bölgelerine akmaktadır.⁴⁷ Ürün politikası, ekolojik üretim miktarını azaltarak ve geri dönüşü artırarak sürdürülebilirliği sağlama meselesi haline gelmiştir. Aynı zamanda, ekolojik kaygıları üretim süreçlerine dahil eden sektörel gelişme meselesidir.⁴⁸ Fakat, durumun bu şekilde değerlendirilmesi, üretime odaklanılmasını ve şu ana kadar "oradakilerin" meselesi olarak değerlendirilen çevresel korumanın, "buradaki" tüketim toplumları için gerekli olan ürünlerin ve enerjinin üretici ve tüketicilerin dünyayı saran karmaşık zincirlerle birbirine bağlandığı ekolojik bozulmanın merkezinde yer aldığı şeklinde yeniden kavramsallaştırıldığı saptamasının kabul edilmesini gerekli kılmaktadır.⁴⁹

Roma İmparatorluğu, iletişimi canlandırmak amacıyla yollar inşa etmişti. Modern devletler de aynısını yapmıştır. Gerçekten de, altyapının sağlanmış olmasının, hem devlet yapılarının hem de ticari otomobil kültürünün temel bir parçasını oluşturduğunu varsaymak mümkündür. Özel mülkiyete tabi otomobillerin satışının artırılması, büyük oranda devletlere bağlıdır.⁵⁰ Bu çerçevede ortaya

⁴⁵ Wolfgang Sachs et al., *Greening the North: A Post-Industrial Blueprint for Ecology and Equity*, Londra, Zed, 1998.

⁴⁶ Simon Dalby, "Green Geopolitics", John Agnew, Katharyne Mitchell ve Gearóid Ó Tuathail (der.), *A Companion Guide to Political Geography*, Oxford, Blackwell, 2003, s.440-454; Simon Dalby, "Environmental Geopolitics: Nature, Culture, Urbanity", Kay Anderson, Mona Domosh, Steve Pile ve Nigel Thrift (der.), *Handbook of Geography*, Londra, Sage, 2003, s. 498-509.

⁴⁷ Simon Dalby, "Environmental Insecurities: Geopolitics, Resources and Conflict", *Economic and Political Weekly*, 2003, s. 5073-5079; Simon Dalby, "Geopolitical Identities: Arctic Ecology and Global Consumption", *Geopolitics*, Cilt 8, No 1, 2003, s.181-203; Simon Dalby, "Ecological Politics, Violence, and the Theme of Empire", *Global Environmental Politics*, Cilt 4, No 2, 2004, s.1-11.

⁴⁸ Kenneth Geiser, *Materials Matter: Towards a Sustainable Materials Policy*, Cambridge, MA, MIT Press, 2001.

⁴⁹ Alexandra Hughes ve Suzanne Reimer (der.), *Geographies of Commodity Chains*, Londra, Routledge, 2004.

⁵⁰ Matthew Paterson, *Understanding Global Environmental Politics: Domination, Accumulation, Resistance*, Basingstoke, New York, Palgrave, 2000.

çıkan kirlenme ve tıkanıklık sorunları çoğu zaman göz ardı edilirken; otomobil sahipliği, gelişmekte olan birçok toplumda statü meselesi olarak anlaşılmaktadır. Kuzey Amerika'da benzin tüketimi çok olan ve bu nedenle hiç de uygun olmayan bir biçimde spor taşıtlar olarak adlandırılan son model otomobiller, engellere aldırmaşızın her yere gidilebileceği anlamına gelen, doğayı, Nissan firmasının reklam kampanyalarındaki ifadesiyle “modern doğayı” fethetme söylemiyle muhtemel alıcılara sunulmaktadır.⁵¹ Fakat bu araçlar, genellikle, boyutları ve benzin tüketimlerine bağlı olarak, çevresel bozulmaya yol açan birçok sorunun nedenleri olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık, benzinle çalışan motorların yanı sıra elektrik sistemlerini de kullanan hibrit otomobiller, çevre sorunlarına bir alternatif olarak piyasaya sürülürken, sürücülere de hem çevreye karşı sorumlu davranmaya hem de benzin masraflarından da tasarruf etmeye teşvik etmektedir.

Fakat kaynak savaşları ile ilgili literatürün de açıkça gösterdiği gibi, uzak bölgelerdeki kaynak çıkarılma biçimleri, şiddete, arazinin zapt edilmesine ve farklı çevre sorunlarına neden olabilmektedir.⁵² Şirketleri boykot eden farklı kampanyaların ve etik yatırım stratejilerinin geçen dönemde açıkça gösterdiği gibi, bu bağlantıların pek çoğu siyasi olarak kullanılabilir. Durumun bu şekilde değerlendirilmesi, güvenliğin geleneksel mekânsal anlayışı ile demokrasilerin barışa eğilimli oldukları ve buna bağlı olarak çatışmamaları sebebiyle sürdürülebilir bir gelecek vizyonu sağladıkları yönündeki varsayımı temel alan jeopolitik yaklaşımlarla karşıtlık içindedir. Kaynak çıkarımının yapıldığı alanların resme geri getirilmesi, hem “kaynak” hem de “çatışma”nın inşa edilmesinin mümkün olduğu koşulları değiştirmekte ve ekolojik olarak daha az zarar verici olan yaşam biçimlerine imkan veren yeniliklerin gerçekleştirilebileceğini ileri sürmektedir.⁵³ Hepsinden öte, tehlikenin kaynağı olarak kabul edilmiş alanların, çağdaş refah alanlarına dışsal olduğunu kabul etmektedir.⁵⁴ Kısacası, bu yaklaşım, çevrenin, insanlık için dış bir bağlam olmaktan çıkarılıp, değişen biyosferdeki hayatın bir parçası olarak kabul edilmesini gerekli kılmaktadır.

⁵¹ Matthew Paterson ve Simon Dalby, “Empire’s Ecological Tyreprints”, *Environmental Politics*, Cilt 15, No 1, 2006, s.1-22.

⁵² Michael Watts, “Antimonies of Community: Some Thoughts on Geography, Resources and Empire”, *Transactions of the Institute of British Geographers*, Cilt 29, No 2, 2004, s.195-216.

⁵³ Philippe Le Billon, “The Geopolitical Economy of Resource Wars”, *Geopolitics*, Cilt 9, No 1, 2004, s.1-28.

⁵⁴ Dietrich Jung (der.), *Shadow Globalization, Ethnic Conflicts and New Wars: A Political Economy of Intra-State War*, Londra, Routledge, 2003.

Çevre ve Birey Güvenliği

Birey güvenliği ile ilgili literatürün önemli bir kısmı, çevre değişikliklerinin şiddete yol açacağını iddia eden önceki literatürün aksine, bireysel güvensizliği kaynaklarının daha etkin bir anlayışı oluşturmaya başlamak için gerekli olduğunu öne sürmektedir.⁵⁵ Çevre güvenliği, yirmi birinci yüzyılın başında birey güvenliğiyle ilgili literatürün düzenlemelerinde bir tema olarak ele alınmamış olsa da, halkların hassasiyetlerinin analizinin merkezine yerleştirilmesi, birey güvenliği düşüncesi üzerine kuruludur.⁵⁶ Birleşmiş Milletler Çevre ve Birey Güvenliği Enstitüsü, “önceliklerin tanımlanmasında ve sorunların düzeltilmesi amacıyla girişilen müdahalelerde, başlangıç noktasının, doğal tehlikeler ve bunların tanımlanmasından ziyade, bu tehlikelerden etkilenen halkların hassasiyetlerinin değerlendirilmesi ve derecelendirilmesinin olması gerektiğini” belirtmektedir.⁵⁷

Birey ihtiyaçlarının temel ilgi alanı olarak öne çıkarılması ve bağlamsal koşullar çerçevesinde değerlendirilmesi, devlet-merkezci güvenlik anlayışının yönetsel varsayımlarını tersine çevirir ve güvenliğin artık devlet politikası veya dış alandaki teknolojik müdahalelerden daha farklı bir anlam taşıdığını açıkça gösterir. Bu durumun küresel çevre değişiklikleri araştırmalarına bağlanmasıyla, yirmi birinci yüzyıldaki çevre güvenliği düşüncesi yirminci yüzyılın son dönemlerindeki durumundan oldukça farklı görünecektir.⁵⁸ Güvenlik tartışmasının küresel çerçevesinin ve biyosferdeki madde akışını güvenlik düşüncesinde başlangıç noktası kabul eden ekolojik duyarlılığın, dünyanın fakir ve marjinalleşmiş halklarına, ılımlı olduğu kabul edilen moderniteye karşı bir dış tehdit olarak yaklaşan varsayımlar kurgulamayı giderek zorlaştırmış olmasına bağlıdır.

Sonuçlar: Çevre ve Güvenlik Araştırmalarında Dördüncü Aşamaya Doğru

Güvenlik düşüncesinin belirli bölgelerdeki bireyleri güvensiz kılan unsurlar üzerine yoğunlaşması, güvensizliğin coğrafi boyutlarının ciddi bir şekilde ele

⁵⁵ Adil Najam, “Environment and Security: Exploring the Links”, Adil Najam (der.), *Environment, Development and Human Security: Perspectives from South Asia*, Lanham, New York, Oxford, University Press of America, 2003, s.1-24.

⁵⁶ Timothy O’Riordan ve Susanne Stoll-Kleemann (der.), *Biodiversity, Sustainability and Human Communities: Protecting Beyond the Protected*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002; Lincoln Chen et al., *Human Insecurity at a Global World*, Cambridge MA, Harvard University Press, 2003.

⁵⁷ Bkz. <http://www.ehs.unu.edu/PDF/PresentationEHSgeneral.ppt>.

⁵⁸ Hans Günter Brauch, *Environment and Human Security. Freedom from Hazard Impact, InterSecTions*, Bonn, UNU-EHS, Şubat 2005, <http://www.ehs.unu.edu/file.php?id=64>.

alınması anlamına gelmektedir. Birçok analizin odak noktasını, belirli bölgelerdeki yerel sorunlar oluştururken, kaynak çıkarımı ve buna mukabil gelişen kirlenme ve atmosferik değişiklikler de analize, kaynak savaşları ve küreselleşme ışığında dâhil edilmelidir. Birey faaliyetlerinin küresel değişimin biyofiziksel sürecinin bir parçasını oluşturduğu ve küresel çevre değişimi ve ekonomik küreselleşmenin aynı değişim sürecine iki farklı bakış olduğu düşüncesine dayalı ekolojik bir yaklaşım gereklidir. Bu sebeple, gelecekte, çevresel güvenlik araştırmalarının gündemi, iklim değişikliğinin neden olduğu muhtemel sorunların ve giderek yapaylaşan bir küresel “çevre”deki farklı ekolojik unsurların farkındalığı içinde belirlenmelidir.⁵⁹

Günümüzde küresel bağlantıların ve yerel düzeyde yaşanan değişikliklerin, farklı güvenlik sorunlarının kentleşen bir biyosfer çerçevesinde genellikle Güneydeki büyük kentlerin kenar bölgelerinde ortaya çıktığı kabul edildiği takdirde, insanlığın yaşama alanındaki bu değişikliklerin en açık biçimini alması muhtemeldir.⁶⁰ Bu değişiklikler, bir taraftan, araç satışlarının ve internet kafelerin sayısının gösterdiği gibi, küresel tüketici topluma; diğer taraftan, kayıt dışı gıda piyasasından görülebileceği gibi yerel düzeydeki gıda ve su arzı sistemlerine bağlıdır. Çevre ve güvenlik araştırmalarının geleceği, geleneksel ilgi alanını oluşturan Güneyin kırsal alanlarının yanı sıra, kaynak akışı ve büyüyen mekânların sağlık alanındaki sonuçlarını da dikkate alacak biçimde şekillendirilmelidir. Bu bölüm, bu bağlantıların uluslararası politikaların ve devlet politikalarının çerçevesinde nasıl kavramsallaştırıldığı ve ayrıca yirmi birinci yüzyılın gittikçe kentleşen gerçekliğinde kendi güvenliklerini elde etmek için çabalayan fakir halkların yaşamda kalmasına yönelik pratik stratejilerin geliştirilmesinin önemini göstermiştir.⁶¹

⁵⁹ Simon Dalby et al., “Towards a Fourth Phase of Environmental Security”, Hans Günter Brauch et al. (der.), *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts*. Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, Cilt 4, Berlin, Heidelberg, New York, Springer-Verlag, 2008.

⁶⁰ Mike Davis, “Planet of Slums”, *New Left Review*, Cilt 26, Mart-Nisan 2004, <http://www.newleftreview.net/NLR26001.html>.

⁶¹ Ürsula Oswald Spring et al., “Linking Anthropocence, HUGE and HESP: Fourth Phase of Environmental Security Research”, Hans Günter Brauch, et. al. (der.), *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts*, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, Cilt 4, Berlin-Heidelberg-New York, Springer-Verlag, 2008.